

Омельченко О.В., старший викладач

кафедри бізнесу і права,

Вінницький інститут Університету «Україна»

Каплін О.В., магістрант 2-го року підготовки

спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»,

Новокаховський гуманітарний інститут Університету «Україна»

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ АКТИВНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

BASIC ASPECTS CONDUCTED BY ACTIVE OPERATING BANK

Анотація. У статті висвітлено основні аспекти проведення активних операцій комерційними банками України. Розглянуто класифікацію банківських операцій на активні та пасивні, а також приділено особливу увагу нетрадиційним банківським операціям, що набувають популярності у банківському секторі України.

Ключові слова: активні операції, пасивні операції, кредитні операції, лізінг, банківський кредит, цінні папери.

Abstract. The statistics show the main aspects of active operations by commercial banks of Ukraine. The classification of banking operations on active and passive operations has been discerned, and special respect has been given to non-traditional banking operations, which are gaining popularity among the banking sector of Ukraine

Keywords. active operations, passive operations, credit operations, leasing, bank credit, central paper

Постановка проблеми. Комерційні банки виступають специфічними установами, що мобілізують вільні кошти, спрямовуючи їх у ті сфери народного господарства, які їх потребують. Здійснення активних банківських операцій у цій справі має суттєве значення для фінансового забезпечення нормального економічного розвитку. Збалансоване зростання обсягу активів і поліпшення їхньої якості є необхідною умовою досягнення і підтримання стабільного функціонування й розвитку комерційних банків, їхнього позитивного впливу на розвиток економіки України.

Збільшення банківських активів великою мірою визначається кредитним портфелем, що позитивно впливає на економіку країни та діяльність суб'єктів господарювання зокрема. Нині фінансування економічних структур набуває ще більшого значення, оскільки головним чинником фінансового забезпечення інвестиційного процесу в Україні найближчим часом мають стати внутрішні ресурси, насамперед банківське кредитування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вітчизняних вчених приділяють пильну увагу вивченню та аналізу банківського кредитування, особливої уваги заслуговують праці таких науковців: Базилевича В., Бутинця Ф., Васильченко З., Вітлінського В., Галасюка В., Заруби О., Івасіва Б., Ковальчука Т., Лагутіна В., Луціва Б., Пересади А., Лютого І., Міщенко В., Мороза А., Пікус Р., Пернарівського О., Савлука М., Старостіної А., Сугоняки О., Шарова О., Шелудько В.

В умовах сьогодення потребують подальшого вивчення і дослідження питання практики надання кредитів в умовах економічної кризи. Недостатній рівень вирішення проблем надання кредитів зумовив необхідність проведення даного дослідження.

Формування цілей. Всебічне висвітлення основних аспектів проведення активних операцій комерційними банками України.

Виклад основного матеріалу. Усі комерційні банки незалежно від форми власності, величини капіталу та спеціалізації виконують операції із залучення тимчасово вільних грошових коштів у депозити (депозитні операції); операції, пов'язані із розрахунково-касовим обслуговуванням клієнтури (розрахункові та касові операції) й операції з кредитного обслуговування клієнтів (кредитні операції). Звичайно, коло операцій, що їх виконують банки, значно ширше, але саме ці операції є обов'язковими і належать до суто банківських операцій. Згідно зі ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [1] здійснювати їх у сукупності мають право тільки юридичні особи, які мають банківську ліцензію. Саме тому їх називають базовими операціями комерційних банків.

Банківські операції відображаються окремими статтями в балансі комерційного банку. Залежно від того, в якій частині балансу вони обліковуються, їх поділяють на пасивні й активні.

Пасивні операції – це операції з мобілізації ресурсів комерційного банку. За видом банківських ресурсів розрізняють пасивні операції з формування власних, залучених (депозитних) та позичених (не депозитних) ресурсів [2].

Закон України «Про банки та банківську діяльність» [1] дає наступне визначення активним операціям, а саме: «Активними операціями називають кредитні та інші вкладення банківських ресурсів, що визначено чинним законодавством України з метою їх найефективнішого використання».

Але найбільш повне визначення на наш погляд представлено у підручниках (посібниках) з банківської справи А.М. Мороза.

Активні операції – це операції з розміщення мобілізованих комерційним банком ресурсів у депозити, кредити, інвестиції, основні засоби й товарно-матеріальні цінності з метою одержання доходу та забезпечення своєї ліквідності [3].

Розміщуючи кошти в активи банки постійно слідкують за тим щоб частка коштів залишилась у вигляді обов'язкових та вільних резервів, щоб тривалість вкладень в активи відповідала тривалості залучення коштів в пасиви. Крім того кредитні операції банків (в активи) призводить до появи додаткових коштів в пасивах. Все це вимагає від банків управління активними і пасивними операціями в їх взаємозв'язку як єдиним комплексом банківської діяльності.

Отже, до активних операцій банків належать:

- операції з вкладення банківських ресурсів у грошові кошти в готівковій і безготівковій формах з метою підтримання ліквідності банку;
- розрахункові операції, пов'язані з платежами клієнтів;
- касові операції з приймання і видавання готівки;
- кредитні операції, пов'язані з наданням кредитів різних форм і видів юридичним, фізичним особам, банкам;
- інвестиційні операції з вкладення банківських ресурсів у цінні папери (акції, державні та корпоративні облігації) на тривалий строк;
- фондові операції з купівлі-продажу цінних паперів;

- валютні операції з купівлі-продажу іноземної валюти на внутрішньому та міжнародному валютних ринках;
- депозитні операції з розміщення тимчасово вільних ресурсів банку в депозити в НБУ та в інших комерційних банках;
- операції з купівлі-продажу банківських металів на внутрішньому міжнародному валютних ринках;
- операції з придбання основних засобів, матеріальних та нематеріальних активів.

Загальну характеристику активних і пасивних операцій комерційних банків наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Активні й пасивні операції комерційного банку

Активні операції		Пасивні операції	
Грошові кошти	<ul style="list-style-type: none"> – акумулювання коштів на кореспондентському рахунку в НБУ, – акумулювання коштів у касі, – розміщення коштів на кореспондентських рахунках в інших банках (рахунки НОСТРО), – розміщення коштів у депозити в інших банках 	<ul style="list-style-type: none"> – формування статутного капіталу, – формування резервного фонду, – формування страхових фондів, – формування фондів економічного стимулювання, – формування інших фондів спеціального призначення, – формування і розподіл прибутку 	Власні ресурси
Кредитний портфель	<ul style="list-style-type: none"> – надання кредитів юридичним особам у національній та іноземній валюті (у тому числі прострочені та пролонговані), – надання кредитів у національній валюті фізичним особам (у тому числі прострочені та пролонговані), – надання міжбанківських кредитів у національній та іноземній валюті (у тому числі прострочені та пролонговані) 	<ul style="list-style-type: none"> – мобілізація коштів вкладників (юридичних та фізичних осіб) на рахунки до запитання (поточні, бюджетні), – мобілізація коштів банків-кореспондентів на кореспондентські рахунки, відкриті в даному банку (рахунки ЛОРО), – мобілізація коштів вкладників (юридичних та фізичних осіб) на строкові депозитні рахунки, – мобілізація коштів інших банків на строкові депозитні рахунки 	Залучені ресурси
Цінні папери на	Вкладення в державні та корпоративні цінні папери на продаж	<ul style="list-style-type: none"> – отримання кредитів від інших комерційних банків, – отримання кредитів у НБУ, – емісія та розміщення власних боргових цінних паперів банку 	Позичені ресурси
Інвестиційний портфель	<ul style="list-style-type: none"> – вкладення в державні та корпоративні цінні папери на інвестиції, – вкладення в статутні фонди підприємств та організацій 		
Майно та нематеріальні	Вкладення в основні засоби, – вкладення в товарно-матеріальні цінності вкладення в нематеріальні активи		

Із даних табл. 1. видно, досить широке коло активних операцій комерційних банків, що здійснюються за допомогою активів банку.

Активні операції комерційні банки здійснюють у межах наявних ресурсів, тобто у межах залишку грошових коштів на кореспондентському рахунку в НБУ (при проведенні операцій у безготівковому порядку) та в касі (при проведенні операцій з готівкою).

Кредитні операції здійснюються у формі надання позичок під зобов'язання позичальників повернути кошти та сплатити проценти у встановлені строки. Це ключовий вид активних операцій банків, вони забезпечують переважну частину доходів у багатьох банків.

Позички банків – важливе джерело грошових коштів для бізнесового і споживчого секторів економіки.

Разом з тим кредитні операції несуть в собі найбільшу загрозу для банків – ризик неповернення позичок. Тому банки при наданні кредитів повинні вживати заходів щодо запобігання кредитних ризиків: ретельно перевіряти здатність позичальника повернути позичку (його кредитоспроможність), вимагати забезпечення позички чи гарантії її повернення третьою особою (банком, страховою компанією), створювати резервні фонди тощо.

За користування наданими в позичку коштами банки стягують з позичальників плату у вигляді процентів, який є важливим джерелом доходів банків.

Хоч банківські кредити – важливий доходний актив, висока їх ризикованість примушує банки не вкладати всі свої кошти в позички, а знаходити їм більш надійне застосування. Таким високо доходним та менш ризиковим об'єктом банківських вкладень є цінні папери.

Як свідчить світова банківська практика, вкладення коштів у цінні папери мають істотні переваги перед іншими активними операціями, вони зокрема дають банкам можливість:

- забезпечити підвищення доходності, оскільки деякі види цінних паперів мають значно вищий рівень доходу ніж позички;
- забезпечити підвищення ліквідності, оскільки деякі цінні папери мають високу ліквідність і в банківському портфелі цінних паперів виконують роль вторинного резерву;
- забезпечити диверсифікацію ризиків, оскільки банки можуть тримати в своїх портфелях багато видів цінних паперів різних емітентів;
- вивести частину своїх доходів з під оподаткування, оскільки для доходів від деяких цінних паперів в окремих країнах встановлене пільгове оподаткування.

Крім операцій, традиційних, базових для комерційних банків України, вони виконують нові, нетрадиційні для них операції та послуги, такі як: лізинг, факторинг, операції з дорогоцінними металами, гарантійні, посередницькі, консультаційні та інформаційні послуги.

Гарантійні послуги надаються у вигляді обіцянки банку своєму клієнту здійснити в майбутньому будь-які дії на його прохання. Такі обіцянки можуть бути спрямовані на виконання клієнтом своїх зобов'язань по торгових угодах (виставити акредитив, акцептувати вексель тощо) і по фінансових угодах (дати гарантію по банківській позичці, тощо).

При здійсненні посередницьких послуг, як посередники банки можуть виступати в багатьох видах операцій на грошовому ринку: в операціях з цінними паперами, у валютних операціях, в кредитних операціях, в розрахункових операціях тощо. На вторинному ринку банки можуть виступати як звичайні брокери по купівлі-продажу цінних паперів. Звичайні брокерські послуги банки широко надають суб'єктам валютного ринку, купуючи та продаючи валюту за їх дорученням. Посередницькі послуги в кредитних операціях банки можуть надавати у випадках, коли самостійно не можуть надати клієнту позичку і змушені залучати до задоволення його прохання інші банки.

Надаючи трастові (довірчі) послуги банки, як довірені особи своїх клієнтів можуть надавати широке коло послуг – по управлінню майном, по зберіганню цінностей, з продажу й купівлі майна, цінних паперів тощо; по стягненню доходів від цінних паперів та інших цінностей і майна.

Висновки. Всі банківські операції можна поділити на активні та пасивні операції. Активні операції є основним джерелом доходів банку. Для комерційних банків України традиційними є депозитні операції, розрахунково-касові та кредитні операції. Але необхідно враховувати, що невід’ємною та все вагомішою частиною операцій сучасних банків стають нетрадиційні операції такі як: лізинг, факторинг, операції з дорогоцінними металами, гарантійні, посередницькі, консультаційні та інформаційні послуги.

Список використаних джерел

1. Про банки і банківську діяльність: закон України № 2121-III редакція від 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
2. Вовчак О.Д., Руцишин Н.М., Андрейків Т.Я. Кредит і банківська справа. URL: https://pidru4niki.com/14350120/bankivska_sprava/kredit_i_bankivska_sprava
3. Мороз А.М. Банківські операції. URL: <http://studentam.kiev.ua/content/view/615/72/>
4. Омельченко О.В., Давиденко Г.В. Аналіз фінансових показників діяльності банку, що передують його ліквідації. *Економічні перспективи підприємництва в Україні: збірник матеріалів всеукраїнської інтернет-конференції, 27-28 жовтня 2016*. Т.1. 2016. С. 395-398.
5. Омельченко О.В. Проблемы оценки эффективности деятельности финансовых компаний. *Инновационное развитие экономики: предпринимательство, образование, наука: сборник научных статей*. Минск. 2017. С. 85-87
6. Швед В.В. Банківське регулювання. Сутність та значення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. №5(11). 2015. С. 124-127

Познаховський В.А., кандидат економічних наук, доцент,
Рівненський інститут університет «Україна»
Євчук Н.В., магістр,
Рівненський інститут університет «Україна»

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

ASSESSMENT OF FINANCIAL STABILITY AND COMPETITIVENESS OF THE ENTERPRISE

Анотація. У статті окреслені основні завдання та складності оцінювання фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємств, охарактеризовані існуючі методи її оцінки і запропонована методика визначення конкурентоспроможності підприємства на основі системи показників.

Ключові слова: підприємство, конкурентоспроможність, методи оцінки, система показників, внутрішнє та зовнішнє середовище.